

Nr 35

Justitiekammarens betänkande i anledning av propositionen 1973: 131 med förslag till ändringar i brottsbalkens bestämmelser om kriminalvård i frihet, m. m. jämte motion.

Propositionen

I propositionen 1973: 131 har Kungl. Maj:t (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken
2. lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet.

I samband med propositionen har utskottet behandlat en i anledning av propositionen väckt motion. Motionsyrkandena anges nedan på s. 10.

Rörande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisar utskottet till vad utskottet anför på s. 11.

Lagförslagen

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom förordnas i fråga om brottsbalken,
dels att 38 kap. 11 § skall upphöra att gälla,
dels att 26 kap. 12, 14, 15, 18—20 §§, 27 kap. 4 och 6 §§, 28 kap. 5, 7—9 §§, 29 kap. 8 §, 30 kap. 11 §, 34 kap. 4—6 §§, 37 kap. 7—9 §§ samt 38 kap. 9 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Övervakningen handhaves av övervakningsnämnd. Övervakare förordnas av nämnden.

Föreslagen lydelse

26 KAP.
12 §

Övervakningen handhaves av övervakningsnämnd. Övervakare förordnas av nämnden. *Skyddskonsulent hos nämnden får dock förordna övervakare för tiden in- till dess nämnden beslutat i frågan.*

Har till övervakare förordnats annan än skyddskonsulent hos övervakningsnämnden, skall övervakningen stå under överinseende av sådan konsulent.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Den frigivne skall under prøvotiden föra ett ordentligt och laglydigt leverne, undvika skadligt sällskap, efter förmåga söka försörja sig samt i övrigt ställa sig till efterrättelse vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav. Har han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet.

Den frigivne skall under prøvotiden iakttaga skötsamhet, efter förmåga söka försörja sig samt i övrigt ställa sig till efterrättelse vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav. Har han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, skall han göra vad i hans förmåga står att fullgöra denna skyldighet.

15 §

När det provas lämpligt för att främja den frigivnes anpassning i samhället, skola särskilda föreskrifter, gällande under viss tid eller tills vidare, meddelas rörande vad han har att iakttaga under prøvotiden. Sådän föreskrift må avse vistelseort eller bostad, användande av fritid, förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar, allt under viss tid, högst ett år åt gången, utbildning, arbetsanställning eller förbud att använda alkoholhaltiga drycker. Annan liknande föreskrift må ock meddelas.

Om det finnes erforderligt, må föreskrivas att den frigivne skall i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning underkasta sig läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling.

Har den frigivne förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, må meddelas föreskrifter rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande.

När det finnes skäl att antaga att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av särskild föreskrift om vad han har att iakttaga under prøvotiden, må sådan föreskrift meddelas för viss tid eller tills vidare. Särskild föreskrift må avse

1. vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,
2. utbildning eller arbetsanställning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning.

Har den frigivne förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, må meddelas föreskrifter rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den mån sådana föreskrifter ej med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan antagas motverka hans anpassning i samhället.

18 §

Iakttagar den frigivne icke vad som åligger honom enligt denna

Iakttagar den frigivne icke vad som åligger honom enligt denna

Nuvarande lydelse

balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 15 §, *efter omständigheterna*

1. besluta att varning skall meddelas den frigivne,
2. förlänga prövotiden med högst ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden,
3. förelägga honom vid vite att iakttaga meddelad föreskrift.

Föreslagen lydelse

balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 15 §, besluta att varning skall meddelas den frigivne.

19 §

Kan det antagas att villkorligt frigiven som åsidosatt sina åligganden icke skall låta sig rätta genom åtgärd som avses i 18 §, må övervakningsnämnden förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad.

Har villkorligt frigiven allvarligt åsidosatt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom annan åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, må nämnden förklara den villkorligt medgivna friheten förverkad.

20 §

Beslut om åtgärd som avses i 18 eller 19 § må meddelas även efter prövotidens utgång därest frågan av övervakningsnämnden upptagits dessförinnan. Efter prövotidens utgång må ej, utan att prövotiden förlänges enligt 18 §, beslutas annan åtgärd som där avses.

Åtgärd som avses i 18 § må ej beslutas efter prövotidens utgång. Beslut om åtgärd som avses i 19 § må meddelas även efter prövotidens utgång, därest frågan av övervakningsnämnden upptagits dessförinnan.

27 KAP.

4 §

Den dömde skall under prövotiden föra ett ordentligt och laglydigt leverne, undvika skadligt sällskap samt efter förmåga söka försörja sig.

Den dömde skall under prövotiden iakttaga skötsamhet och efter förmåga söka försörja sig.

6 §

Iakttagar den dömde icke vad som åligger honom till följd av den villkorliga domen, må domstol, om åklagare före prövotidens utgång anhängiggör talan därom, efter omständigheterna

Iakttagar den dömde icke vad som åligger honom till följd av den villkorliga domen, må domstol, om åklagare före prövotidens utgång anhängiggör talan därom, efter omständigheterna

1. besluta att varning skall med-

1. besluta att varning skall med-

Nuvarande lydelse

delas den dömde,

2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,

3. förlänga prövotiden till tre år,

4. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Efter prövotidens utgång må åtgärd som sägs i första stycket 1 och 2 ej beslutas, med mindre prövotiden förlänges.

Undanröjes den villkorliga domen, skall vid påföljdens bestämmande skälighänsyn tagas till böter som jämlikt 2 § ådömts jämte den villkorliga domen.

Föreslagen lydelse

delas den dömde,

2. meddela föreskrift enligt 5 § eller ändra tidigare meddelad föreskrift,

3. undanröja den villkorliga domen och bestämma annan påföljd för brottet.

Åtgärd enligt första stycket 1 eller 2 må ej beslutas efter prövotidens utgång.

28 KAP.**5 §**

Under prövotiden skall den dömde stå under övervakning.

Finnes övervakning icke längre vara erforderlig, skall förordnas om dess upphörande. Så länge prövotiden varar, må den dömde, när skäl äro därtill, ånyo ställas under övervakning. Beslut som nu avses meddelas av övervakningsnämnd.

Skyddstillsyn skall vara förenad med övervakning från prövotidens början.

Finnes övervakning icke längre vara erforderlig, skall förordnas om dess upphörande. När skäl äro därtill, må den dömde ånyo ställas under övervakning.

Övervakning skall upphöra utan särskilt förordnande, när två år av prövotiden har förflutit. Anses den dömde av särskilda skäl vara i behov av förlängd övervakning, må förordnas om övervakning för tiden därefter, dock längst till prövotidens utgång.

Beslut enligt denna paragraf meddelas av övervakningsnämnd.

7 §

Iakttagar den dömde icke vad som åligger honom till följd av domen å skyddstillsyn, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, efter omständigheterna

1. besluta att varning skall meddelas den dömde,

2. förlänga prövotiden till högst

Iakttagar den dömde icke vad som åligger honom till följd av domen å skyddstillsyn, äger övervakningsnämnden, utom att förordna om övervakning eller meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, besluta att varning skall meddelas den dömde.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

fem år,

3. förelägga honom vid vite att iakttaga meddelad föreskrift.

Åtgärd som avses i denna paragraf må ej av övervakningsnämnden beslutas efter provotidens utgång.

8 §

Har den dömden åsidosatt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, skall nämnden hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om behandling varom stadgas i 3 §.

Har den dömden *allvarligt* åsidosatt sina åligganden och kan det antagas att han icke skall låta sig rätta genom åtgärd som övervakningsnämnden äger vidtaga, skall nämnden hos åklagare göra framställning att vid domstol föres talan om undanröjande av skyddstillsynen eller om behandling varom stadgas i 3 §.

Talan som nu sagts skall anhängiggöras före provotidens utgång.

9 §

Undanröjes skyddstillsynen, skall rätten bestämma annan påföljd för brottet. Därvid skall skälig hänsyn tagas till vad den dömden undergått till följd av domen å skyddstillsyn samt till böter som enligt 2 § ådömts jämte skyddstillsynen; och må fängelse ådömas på kortare tid än för brottet är stadgat.

Finnas tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 § eller, om den dömden fyllt aderton år, förordna att han skall undergå behandling enligt 3 §. Föres talan om sådan behandling, må i stället beslutas undanröjande av skyddstillsynen eller åtgärd som avses i 7 §. Har provotiden utgått må ej, *utan att provotiden förlänges enligt 7 §*, beslutas *annan* åtgärd som där avses.

Finnas tillräckliga skäl ej föreligga att undanröja skyddstillsynen, må rätten i stället besluta åtgärd som avses i 7 § eller, om den dömden fyllt aderton år, förordna att han skall undergå behandling enligt 3 §. Föres talan om sådan behandling, må i stället beslutas undanröjande av skyddstillsynen eller åtgärd som avses i 7 §. Har provotiden utgått, må ej beslutas åtgärd som avses i 7 §.

29 KAP.

8 §

Iakttagar den som vårdas utom anstalt icke vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav, äger övervakningsnämnden, utom att meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, efter omständigheterna besluta att

Iakttagar den som vårdas utom anstalt icke vad som åligger honom enligt denna balk eller enligt föreskrift eller anvisning som meddelats med stöd därav, äger övervakningsnämnden, utom att meddela föreskrift enligt 26 kap. 15 §, besluta att varning skall meddelas

Nuvarande lydelse

varning skall meddelas honom, *så*
ock förelägga honom vid vite att
iakttaga meddelad föreskrift.

Föreslagen lydelse

honom.

30 KAP.

11 §

Iakttagar den som vårdas utom
anstalt icke vad som åligger ho-
nom enligt denna balk eller enligt
föreskrift eller anvisning som med-
delats med stöd därav, äger över-
vakningsnämnden, utom att med-
dela föreskrift enligt 26 kap. 15 §,
efter omständigheterna besluta att
varning skall meddelas honom, *så*
ock förelägga honom vid vite att
iakttaga meddelad föreskrift.

Iakttagar den som vårdas utom
anstalt icke vad som åligger ho-
nom enligt denna balk eller en-
ligt föreskrift eller anvisning som
meddelats med stöd därav, äger
övervakningsnämnden, utom att
meddela föreskrift enligt 26 kap.
15 §, besluta att varning skall med-
delas honom.

34 KAP.

4 §

Tillämpas 1 § 1 eller 2 beträffande någon som villkorligt frigivits från
fängelse, må den villkorligt medgivna friheten förklaras förverkad; dö-
mes enligt 1 § 2 till fängelse på viss tid, skall sådan förklaring meddelas,
om ej särskilda skäl äro däremot.

Beslutas ej förverkande enligt
första stycket, äger rätten besluta
åtgärd som avses i 26 kap. 18 §.

Beslutas ej förverkande enligt
första stycket, äger rätten besluta
åtgärd som avses i 26 kap. 18 §
*eller förlänga prövotiden med
högst ett år utöver den vid frigiv-
ningen bestämda tiden.*

Förverkande eller åtgärd som nyss sagts må ej beslutas, med mindre
fråga därom uppkommer i mål vari den frigivne häktats eller erhållit
del av åtal före prövotidens utgång.

5 §

Är den tidigare ådömda påföljden villkorlig dom, må förordnande en-
ligt 1 § 1 meddelas allenast med avseende å brott som begåtts före prövo-
tidens början.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rät-
ten besluta åtgärd som sägs i 27
kap. 6 § 1—3, dock endast om
fråga därom uppkommer i mål
vari den dömde häktats eller erhål-
lit del av åtal före prövotidens ut-
gång.

Tillämpas 1 § 1 eller 2, må rät-
ten besluta åtgärd som sägs i 27
kap. 6 § 1 eller 2 *eller förlänga
prövotiden till tre år*, dock endast
om fråga därom uppkommer i mål
vari den dömde häktats eller erhål-
lit del av åtal före prövotidens ut-
gång.

Undanröjande av villkorlig dom enligt 1 § 3 må ej ske, med mindre
fråga därom uppkommer i mål vari den dömde häktats eller erhållit del
av åtal inom ett år från prövotidens utgång.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av 1 § 1 eller 2 besluta åtgärd eller behandling som avses i 28 kap. 9 §.

Är den tidigare ådömda påföljden skyddstillsyn, må rätten vid tillämpning av 1 § 1 eller 2 besluta åtgärd eller behandling som avses i 28 kap. 9 § *eller förlänga prövotiden till högst fem år.*

Dömes med tillämpning av 1 § 3 till fängelse, skall vid straffets bestämmande gälla vad i 28 kap. 9 § stadgas.

Beslut enligt första stycket eller beslut om undanröjande av skyddstillsyn må ej meddelas, med mindre fråga därom uppkommer i mål vari den dömda häktats eller erhållit del av åtal före prövotidens utgång.

37 KAP.

7 §

Den som dömts till fängelse äger hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av övervakningsnämnds beslut i ärende om villkorlig frigivning.

Ätnöjes villkorligt frigiven icke med övervakningsnämnds beslut angående *ställande under* övervakning enligt 26 kap. 11 §, föreskrift enligt 26 kap. 15 § eller åtgärd enligt 26 kap. 18, 19 eller 22 §, äger han hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Ätnöjes villkorligt frigiven icke med övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 26 kap. 11 §, *förordnande av övervakare enligt 26 kap. 12 §*, föreskrift enligt 26 kap. 15 § eller åtgärd enligt 26 kap. 18, 19 eller 22 §, äger han hos kriminalvårdsnämnden påkalla prövning av beslutet.

8 §

Den som dömts till skyddstillsyn må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut angående *ställande under* övervakning enligt 28 kap. 5 §, åtgärd enligt 28 kap. 7 eller 11 § eller föreskrift som avses i 26 kap. 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

Den som dömts till skyddstillsyn må genom besvär hos hovrätt föra talan mot övervakningsnämnds beslut angående övervakning enligt 28 kap. 5 §, *förordnande av övervakare enligt 28 kap. 6 §*, åtgärd enligt 28 kap. 7 eller 11 § eller föreskrift som avses i 26 kap. 15 §. Besvärstiden räknas från den dag då han erhöll del av beslutet.

9 §

Ätnöjes icke den som dömts till ungdomsfängelse eller internering med övervakningsnämnds beslut enligt 29 kap. 8 eller 11 § eller 30 kap. 11 eller 14 § eller angående föreskrift som avses i 26 kap. 15 §, äger han hos ungdomsfängelsenämnden eller interneringsnämnden påkalla prövning av beslutet.

Ätnöjes icke den som dömts till ungdomsfängelse eller internering med övervakningsnämnds beslut *om förordnande av övervakare enligt 29 kap. 7 § eller 30 kap. 10 § eller med nämndens beslut* enligt 29 kap. 8 eller 11 § eller 30 kap. 11 eller 14 § eller angående föreskrift som avses i 26 kap. 15 §,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

äger han hos ungdomsfängelse-
nämnden eller interneringsnämnden
påkalla prövning av beslutet.

38 KAP.

9 §

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 eller 13 § eller 15 § såvitt angår tillämpning av 10 § andra stycket länder omedelbart till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5, 6 eller 8 § angående föreskrifter, vite, provotid eller tid för ungdomsfängelse.

Rättens beslut om åtgärd enligt 27 kap. 5 § andra stycket, 28 kap. 11 § eller 34 kap. 10 § andra stycket, 12 eller 13 § eller 15 § såvitt angår tillämpning av 10 § andra stycket länder omedelbart till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas. Detsamma gäller avgöranden enligt 27 kap. 6 §, 28 kap. 9 § eller 34 kap. 4, 5, 6 eller 8 § angående föreskrifter, provotid eller tid för ungdomsfängelse.

Avser beslut jämlikt 28 kap. 9 § andra stycket eller 34 kap. 6 § att någon som ej fyllt tjugotre år skall undergå behandling varom stadgas i 28 kap. 3 §, äger rätten förordna att beslutet skall gå i verkställighet utan hinder av att det ej vunnit laga kraft. Sådant förordnande må ock meddelas i fråga om beslut jämlikt 34 kap. 8 § om återintagning i anstalt av den som undergår ungdomsfängelse.

11 §

Vite som förelagts med stöd av 26 kap. 18 §, 28 kap. 7 eller 9 §, 29 kap. 8 §, 30 kap. 11 § eller 34 kap. 4 eller 6 § må utdömas allenast om åklagare efter framställning av övervakningsnämnden anhängiggör talan därom innan den ådömda påföljden till fullo verkställts eller eljest upphört. Sådant talan skall anses anhängiggjord, då ansökan om utdömande av vitet delgavs den dömden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Står den som dömts till skyddstillsyn under övervakning vid ikraftträdandet, skall övervakningen ej på grund av ändringen i 28 kap. 5 § upphöra utan särskilt förordnande före utgången av mars 1974, om ej provotiden utgår dessförrinnan.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom förordnas, att 10 och 16 §§ lagen (1964: 450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Vad i 26 kap. 12—14 §§, 15 § första stycket samt 16 och 17 §§ brottsbalken stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som erhållit villkorligt anstånd. Övervakare må ock förordnas och föreskrift enligt 26 kap. 15 § första stycket brottsbalken meddelas av rätten vid beslutet om villkorligt anstånd.

Vad i 26 kap. 12—14 §§, 15 § första stycket *1 och 2* samt 16 och 17 §§ brottsbalken stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som erhållit villkorligt anstånd. Övervakare må ock förordnas och föreskrift enligt 26 kap. 15 § första stycket *1 eller 2* brottsbalken meddelas av rätten vid beslutet om villkorligt anstånd.

16 §

Villkorligt utskriven skall stå under övervakning.

I beslut om villkorlig utskrivning skall fastställas en prövotid om två år.

Vid i 26 kap. 12—14 §§, 15 § första stycket samt 16 och 17 §§ brottsbalken stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som utskrivits villkorligt.

Vad i 26 kap. 12—14 §§, 15 § första stycket *1 och 2* samt 16 och 17 §§ brottsbalken stadgas skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som utskrivits villkorligt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1974.

Motionsyrkandena

I motionen 1973: 2008 av herr Ernulf (fp) hemställs att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1973: 131 måtte för sin del antaga nedan angiven lydelse av följande lagrum i brottsbalken:

1.

Nuvarande lydelse

Motionens förslag

26 KAP.

10 §

I beslut om villkorlig frigivning skall fastställas en prøvotid av minst *ett* och högst tre år eller, om den tid som vid frigivningen återstår av straffet överstiger tre år, högst fem år.

I beslut om villkorlig frigivning skall fastställas en prøvotid av minst *två* och högst tre år eller, om den tid som vid frigivningen återstår av straffet överstiger tre år, högst fem år.

2.

Kungl. Maj:ts förslag

Motionens förslag

26 KAP.

15 §

När det finnes skäl att antaga att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av särskild föreskrift om vad han har att iakttaga under prøvotiden, må sådan föreskrift meddelas för viss tid eller tills vidare. Särskild föreskrift må avse

1. vistelsort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,

2. utbildning eller arbetsanställning,

3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning.

1. vistelsort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,

2. *förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar under viss tid, högst ett år åt gången,*

3. utbildning eller arbetsanställning,

4. *förbud att använda alkoholhaltiga drycker,*

5. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning,

6. *annan liknande föreskrift.*

Utskottet

Propositionens huvudsakliga innehåll

Mot bakgrund av de vid årets riksdag godkända riktlinjerna för en genomgripande reform av kriminalvårdens organisation och verksamhet (prop. 1973: 1, bil. 4, JuU 1973: 15, rskr 1973: 152) föreslås i propositionen vissa ändringar i den lagstiftning som reglerar övervakning vid kriminalvård i frihet. Enligt förslaget skall övervakningstiden vid skyddstillsyn i princip förkortas från tre till två år. När särskilda skäl föreligger därtill skall kunna förordnas att övervakningen skall fortsätta, dock längst till provotidens utgång. Provotiden föreslås alltså utgöra tre år. Förlängning av provotiden skall enligt förslaget inte kunna ske i annat sammanhang än vid dom för ny brottslighet. Vidare föreslås en omformulering av de allmänna föreskrifterna om vad den som villkorligt frigivits från fängelsestraff eller som efter dom på ungdomsfängelse eller internering överförs till vård utom anstalt eller som erhållit villkorlig dom eller dömts till skyddstillsyn är skyldig att iaktta under provotiden. Förslaget innebär också en utmönstring av vissa av de särskilda föreskrifter som kan meddelas angående den dömdes livsföring under provotiden. Slutligen föreslås införande av möjlighet för den dömden att föra talan mot beslut om förordnande av övervakare och mot beslut som innebär att övervakning inte skall upphöra.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1974.

Provotid och övervakning

De ovan nämnda riktlinjerna för en reformering av kriminalvården innebär för frivårdens del bl. a. en förstärkning av övervakningsverksamheten genom ett utökat antal tjänstemannaövervakare. Även om frivårdens resurser sålunda förstärks är det som departementschefen framhåller självfallet viktigt att de används så rationellt att de räcker till på alla områden där insatser behövs. Angeläget är också att frivårdsarbetet bedrivs under hänsynstagande till den dömdes egen inställning till behandlingen. Åtgärder, som inte är tillräckligt motiverade i den dömdes aktuella situation, kan av honom upplevas som en meningslös repression och därigenom motverka hans anpassning i samhället.

I överensstämmelse med sistnämnda tankegång bör kriminalvårdens kontakt med den dömden upphöra när behov av övervakning inte längre är för handen. Den möjlighet som enligt gällande lag föreligger att förkorta övervakningstiden synes som departementschefen framhåller ha utnyttjats i mycket begränsad utsträckning. En övergång till en kortare och mer effektiv övervakning bör därför uttryckligen markeras genom en ändring i lagstiftningen. Som departementschefen påpekar kan en

sådan ändring ske genom att prøvotiden vid skyddstillsyn förkortas från tre till två år. Då skyddstillsyn som påföljd ingår som ett led i brottsbalkens sanktionssystem bör emellertid en förkortning av prøvotiden inte lämpligen genomföras annat än i samband med en allmän översyn av detta system. Mot den av departementschefen föreslagna lösningen att med bibehållande av en treårig prøvotid införa en regel, enligt vilken övervakning vid skyddstillsyn skall upphöra utan särskilt förordnande sedan två år av prøvotiden förflutit, synes inga bärande invändningar kunna göras, och utskottet har ingen erinran mot förslaget genomförande. Den föreslagna ordningen medger också att övervakning i undantagsfall kan fortsätta under ytterligare ett år utan att prøvotiden behöver förlängas. Förlängning av prøvotiden vid villkorlig dom, skyddstillsyn och villkorlig frigivning är en sanktion vid misskötsamhet från den dömdes sida och torde i allmänhet uppfattas som en väsentlig skärpning av påföljden. En sådan sanktion bör som departementschefen framhåller användas ytterst sparsamt, och utskottet har ingen erinran mot departementschefens förslag att förlängning inte skall kunna ske annat än i sammanhang med dom för ny brottslighet.

Den av utskottet ovan tillstyrkta regeln om en tvåårig övervakningstid är givetvis subsidiär i förhållande till de föreskrifter som redan i dag ålägger övervakningsnämnd och skyddskonsulent att kontinuerligt följa övervakningsfallen, så att övervakning alltid kan hävas när den inte längre behövs. För att ytterligare säkerställa att intentionerna bakom dessa föreskrifter kommer att förverkligas, avser departementschefen att föreslå sådan ändring i frivårdskungörelsen att frågan om fortsatt övervakning alltid skall prövas när ett år av prøvotiden förflutit. Utskottet delar departementschefens uppfattning om värdet av en sådan bestämmelse och kan också ansluta sig till departementschefens uttalande att samma ordning bör gälla vid villkorlig frigivning.

I anslutning till det sist sagda vill utskottet i likhet med departementschefen understryka att övervakning vid villkorlig frigivning inte bör tillgripas i sådana fall då frigivningssituationen är så gynnsam att något behov av övervakning inte föreligger. Enbart hänsynen till att en större differentiering möjligen kan ge upphov till missnöje eller oförståelse från deras sida som ej undgår övervakning bör således inte få föranleda en övervakning som inte fyller något meningsfullt ändamål.

I motionen 1973: 2008 tas upp ett spørsmål angående prøvotiden vid villkorlig frigivning. Enligt 26 kap. 6 § brottsbalken får den som undergår fängelse på viss tid villkorligt friges sedan två tredjedelar av tiden eller — om särskilda skäl föreligger — halva tiden avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten pågått minst fyra månader. I 26 kap. 10 § stadgas att i beslut om villkorlig frigivning skall fastställas en prøvotid av minst ett och högst tre år eller — om den tid som vid frigivningen återstår av straffet överstiger tre år — högst fem år.

I motionen påpekas att prøvotiden vid villkorlig frigivning i flertalet fall torde bestämmas till gällande minimitid. Enligt motionären torde orsaken härtill vara att det som regel är svårt eller omöjligt att redan vid frigivningen förutse hur lång prøvotid som behövs samt att övervakningsnämnd vid behov kan förlänga prøvotiden med högst ett år. Med hänvisning till att denna möjlighet till förlängning i propositionen föreslås bli starkt begränsad och till att frivårdens resurser förstärkts anser motionären det lämpligt att överväga en höjning av minimitiden. Enligt motionären torde nämligen en fängelsevistelse ofta försätta den dömde i en sådan social situation att en övervakning under endast ett år kan visa sig för kort med förnyad kriminalitet som följd. Motionären understryker att på samma sätt som gäller vid skyddstillsyn beslut bör meddelas om upphörande av övervakningen av villkorligt frigiven så snart övervakningen inte längre behövs. Enligt motionsyrkandet bör 26 kap. 10 § brottsbalken ändras så att den minsta tid för övervakning som skall fastställas i beslut om villkorlig frigivning bestämmas till två år.

I likhet med motionären anser utskottet att den sociala situationen för den som villkorligt frigives från ett fängelsestraff inte sällan torde vara sådan att en prøvotid med åtföljande övervakning under endast ett år kan framstå som otillräcklig. Ett genomförande av motionsförslaget skulle givetvis vara ägnat att tillgodose behovet av en längre prøvotid i sådana fall. Mot förslaget talar å andra sidan att frigivningssituationen kan vara så gynnsam att en prøvotid om två år av den dömde skulle kunna upplevas som en meningslös repression. Beaktas bör också att en så lång prøvotid skulle kunna stå i disproportion till den del av straffet, kanske blott en eller två månader, som återstår vid den villkorliga frigivningen.

På anförda skäl och då 26 kap. 10 § brottsbalken i dess gällande lydelse ger tillräckligt utrymme för den större differentiering av prøvotidens längd som kan erfordras av hänsyn till den frigivnes sociala situation i enskilda fall, avstyrker utskottet bifall till motionen i denna del.

Föreskrifter vid kriminalvård i frihet

I brottsbalken upptas vissa allmänna föreskrifter om vad den som villkorligt frigetts från fängelsestraff eller som efter dom på ungdomsfängelse eller internering överförts till vård utom anstalt eller som dömts till skyddstillsyn eller villkorlig dom har att iakttä under prøvotiden eller vården utom anstalt. Bl. a. åligger det den dömde att föra ett ordentligt och laglydigt leverne samt att undvika skadligt sällskap.

För att understryka det allmänna skötsamhetskravet kan meddelas särskilda föreskrifter beträffande den som villkorligt frigetts eller överförs till vård utom anstalt eller dömts till skyddstillsyn. Föreskrif-

terna kan avse vistelseort eller bostad, användande av fritid, förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar, utbildning, arbetsanställning eller förbud att använda alkoholhaltiga drycker. Även annan liknande föreskrift kan meddelas liksom föreskrift om läkarvård m. m. och om fullgörande av ålagd skadeståndsskyldighet.

I propositionen föreslås dels en omformulering av det allmänna skötsamhetskravet, dels inskränkningar i de nuvarande möjligheterna att meddela särskilda föreskrifter.

Vad först gäller det allmänna skötsamhetskravet innebär den föreslagna ändringen att kravet på den dömde att undvika skadligt sällskap skall utgå samt att uttrycket "föra ett ordentligt och laglydigt leverne" skall utbytas mot "iakttaga skötsamhet". Innebörden i de båda sistnämnda uttrycken torde, som departementschefen framhåller, i allt väsentligt vara densamma. Lagändringen motiveras av att det i viss mån ter sig egendomligt att i lag uttryckligen föreskriva att en person inte bör göra sig skyldig till brott. Utskottet, som vill understryka att förslaget självfallet inte innebär något avsteg från det krav på laglydnad som gäller alla samhällsmedlemmar, har ingen erinran mot förslaget genomförande.

I fråga om särskilda föreskrifter innebär propositionen att sådana skall få meddelas när det finns skäl att anta att den dömde för sin anpassning i samhället behöver stöd av dem. Föreskrifterna skall kunna avse vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången, utbildning eller arbetsanställning samt läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling. Även föreskrift om fullgörande av ålagd skadeståndsskyldighet skall under vissa omständigheter få meddelas.

I motionen 1973: 2008 ifrågasätts om den i propositionen föreslagna begränsningen av möjligheterna att meddela särskilda föreskrifter främjar strävandena att skapa ändamålsenliga alternativ till frihetsstraffen och att göra det möjligt att i ökad omfattning använda kriminalvård i frihet. Motionären menar att ju mer man utsträcker användningsområdet för kriminalvård i frihet, desto större inslag av svårbehandlade personer blir det fråga om och desto mindre enhetlig grupp bildar de övervakade. Vid en sådan utveckling förefaller det motionären mera naturligt att öka än att minska möjligheterna till differentiering av behandlingen. Med denna utgångspunkt yrkar motionären att nuvarande möjlighet att ge föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar och om förbud att använda alkoholhaltiga drycker samt att ge annan liknande föreskrift bibehålls. En föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar kan enligt motionären i enstaka undantagsfall tänkas komma till användning t. ex. för att minska risken att ett arv som tillfaller en övervakad med alkohol- eller narkotikaproblem kan leda till ett omfattande missbruk av alkohol eller narkotika. Ett förbud att använda alkoholhaltiga drycker kan enligt motionären många gånger utgöra ett stöd för den dömde.

I likhet med motionären anser utskottet att det förhållandet att kriminalvård i frihet i allt större omfattning kommer till användning medför ökat behov av möjligheten att differentiera behandlingsmetoderna. I väsentlig utsträckning kommer enligt utskottets mening detta behov att tillgodoses genom de vid årets riksdag beslutade åtgärderna på frivårdssidan, syftande till att effektivisera personundersökningsförfarandet, förstärka övervakningsverksamheten, intensifiera och styra de sociala insatserna samt till att i större utsträckning än som f. n. är fallet integrera frivården med anstaltsvården. Av betydelse i frivårdsarbetet är emellertid inte blott tillgången till differentierade behandlingsmetoder utan även den dömdes egen inställning till behandlingen. Denna inställning torde i betydande utsträckning påverkas av hur den dömda uppfattar samhällets åtgärder. Otillräckligt motiverade åtgärder kan enligt vad utskottet ovan anfört upplevas av den dömda som en meningslös repression och därigenom motverka hans anpassning i samhället. Som departementschefen framhåller torde det inte råda något tvivel om att det finns brister i den nuvarande tillämpningen av brottsbalkens bestämmelser om meddelande av särskilda föreskrifter vid kriminalvård i frihet. Med viss tillspetsning kan sägas att, om den dömda är positivt inställd till en föreskrift om viss åtgärd, syftet med föreskriften torde kunna uppnås genom frivillig överenskommelse mellan den övervakade och dem som har att ta befattning med övervakningen. I sådana fall behövs alltså inte föreskriften. Är å andra sidan den dömda negativt inställd till åtgärden, torde i allmänhet en föreskrift inte vara något realistiskt behandlingsalternativ. Att helt avskaffa möjligheterna att i vissa fall understryka det allmänna skötsamhetskravet med särskilda föreskrifter synes dock föra för långt. För att inte den dömdes anpassning i samhället skall motverkas bör emellertid sådana föreskrifter meddelas sparsamt och endast efter noggrant övervägande i varje särskilt fall. Det är härvid angeläget att se till att tilltänkta föreskrifter är realistiska och att man kan kontrollera att de efterlevs. Beaktas bör också att föreskrifterna måste ställas i relation till de sanktioner och andra åtgärder som kan vidtas vid allvarigare överträdelser av dem.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet i likhet med departementschefen att de nuvarande möjligheterna att meddela särskilda föreskrifter bör begränsas. När det gäller att avgöra vilka slags föreskrifter som skall kunna meddelas kan framhållas att föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst och andra tillgångar enligt vad departementschefen uttalat redan nu synes förekomma mycket sparsamt, och det torde vara svårt att finna fall då en sådan föreskrift är ändamålsenlig och realistisk. Beträffande föreskrift om förbud att använda alkoholhaltiga drycker eller annan liknande föreskrift — varmed vid bestämmelsens tillkomst främst torde ha åsyftats förbud att använda

narkotika — delar utskottet departementschefens uppfattning att de fall då det eventuellt skulle kunna vara meningsfullt med en sådan föreskrift är mycket fåtaliga. För dessa fall torde för övrigt enligt utskottets mening andra och mera ändamålsenliga behandlingsmetoder stå till buds, t. ex. föreskrift om läkar- eller nykterhetsvård. Med hänsyn härtill och då erfarenheten visat att den nuvarande möjligheten att meddela föreskrift av berört slag utnyttjats i alltför vid omfattning, anser utskottet att föreskrift om förbud att använda alkohol eller annan liknande föreskrift inte bör kunna meddelas.

På anförda skäl godtar utskottet propositionen i nu berörd del och avstyrker bifall till motionen i motsvarande del.

Utöver vad sålunda anförts föranleder propositionen inte några uttalanden från utskottets sida.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

- A. att riksdagen beträffande meddelande av särskilda föreskrifter vid kriminalvård i frihet med avslag på motionen 1973: 2008 i denna del (yrkande 2) antar det i propositionen 1973: 131 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 26 kap. 15 §.
- B. att riksdagen bifaller de i propositionen 1973: 131 framlagda förslagen i den mån de inte omfattas av vad utskottet hemställt under A.
- C. att riksdagen beträffande prøvotid vid villkorlig frigivning avslår motionen 1973: 2008 i denna del (yrkande 1).

Stockholm den 7 november 1973

På justitientskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Bergegren (s), herr Dockered (c), fröken Mattson (s), herrar Ernulf (fp), Larfors (s), Nygren (s), Westberg i Ljusdal (fp), fru Hjelm-Wallén (s), herr Polstam (c), fru Bergander (s), herrar Måbrink (vpk), Wijkman (m), Alf Pettersson i Malmö (s) och Stjernström (c).

Reservation

vid punkten A

av herrar Dockered (c), Ernulf (fp), Westberg i Ljusdal (fp), Polstam (c) och Stjernström (c), som beträffande *meddelande av särskilda föreskrifter vid kriminalvård i frihet* anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med orden "I likhet" och slutar på s. 16 med orden "motsvarande del" bort ha följande lydelse:

Som motionären framhåller kommer en utsträckning av användningsområdet för kriminalvård i frihet att medföra ett ökat inslag av svårbehandlade personer i frivårdsklientelet. För att frivården skall kunna bli ett godtagbart alternativ till frihetsberövande påföljder måste det finnas möjlighet att i vidaste mån differentiera behandlingsmetoderna. Enligt utskottets mening utgör möjligheten att meddela särskilda föreskrifter ett värdefullt komplement till andra åtgärder, vilka kan vidtas för att fylla frivårdens dubbla uppgift som kontroll- och hjälporgan. Rätt använda kan vissa slag av föreskrifter vara ett stöd för den dömda och av honom upplevas som en meningsfull åtgärd. Utskottet delar departementschefens uppfattning att föreskrifter bör meddelas sparsamt och endast efter noggrant övervägande i varje särskilt fall. Det är därvid angeläget att en tilltänkt föreskrift är realistisk och att den kan kontrolleras att den efterlevs. Beaktas bör också att föreskrifterna måste ställas i relation till de sanktioner eller andra åtgärder som kan vidtas vid allvarigare överträdelser av dem. Ställningstagandet innebär att tillämpningsområdet för vissa föreskrifter med nödvändighet måste bli synnerligen begränsat. Enbart detta förhållande eller den omständigheten att vissa föreskrifter redan nu förekommer mycket sparsamt utgör emellertid inte skäl för att helt utesluta möjligheterna att meddela föreskrifter med annat innehåll än som föreslås i propositionen. Även om en föreskrift blott i enstaka fall kan tänkas vara den dömda till hjälp motiverar detta enligt utskottets mening att den bör kunna meddelas. En föreskrift om förfogande över arbetsförtjänst eller andra tillgångar kan exempelvis i undantagsfall vara ägnad att förebygga ett omfattande alkohol- eller narkotikamissbruk av en övervakad som kommit i goda ekonomiska omständigheter. Likaså kan som flera remissinstanser framhållit en föreskrift om förbud att använda alkohol, som meddelas i samförstånd med den övervakade, utgöra ett stöd för honom, inte minst i förhållande till kamrater som vill bjuda på sprit.

Mot bakgrund av det anförda synes den i propositionen föreslagna begränsningen av möjligheterna att meddela föreskrifter vara mindre väl förenlig med strävandena att öka användningsområdet för kriminalvård i frihet. I likhet med motionären anser utskottet att även andra föreskrifter än de som föreslås i propositionen bör kunna meddelas.

Någon närmare specifikation av föreskrifternas innehåll synes inte lämpligen böra ske eftersom de bör kunna utformas efter omständigheterna i många skiftande fall. Å andra sidan bör understrykas att i förhållande till nuvarande rättstillämpning någon utvidgning inte är avsedd såvitt gäller arten av de föreskrifter som kan meddelas. Med hänsyn till angelägenheten av att föreskrifter av ifrågavarande art meddelas blott i undantagsfall och endast då verkligt behov av dem har befunnits föreligga efter en noggrann prövning av omständigheterna i varje särskilt fall bör i lagtexten stadgas att föreskrifterna får meddelas endast om särskilda skäl talar härför.

I enlighet med det anförda förordar utskottet att i ett nytt stycke i 26 kap. 15 § brottsbalken införs en bestämmelse av innehåll att även annan föreskrift får meddelas för viss tid eller tills vidare, dock högst ett år åt gången, om särskilda skäl talar härför. Ställningstagandet innebär att motionärens önskemål i allt väsentligt blir tillgodosedda i denna del.

dels att utskottets hemställan under A bort ha följande lydelse:

- A. att riksdagen beträffande meddelande av särskilda föreskrifter vid kriminalvård i frihet — med förklaring att propositionen 1973: 131 icke kunnat i oförändrat skick bifallas — i anledning av motionen 1973: 2008 i denna del (yrkande 2) för sin del antager det i propositionen 1973: 131 framlagda förslaget till lag om ändring i brottsbalken såvitt avser 26 kap. 15 § med den ändring att lagrummet erhåller följande såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Kungl. Maj:ts förslag

Utskottets förslag

26 KAP.

15 §

När det finnes skäl att antaga att den frigivne för sin anpassning i samhället behöver stöd av särskild föreskrift om vad han har att iakttaga under provotiden, må sådan föreskrift meddelas för viss tid eller tills vidare. Särskild föreskrift må avse

1. vistelseort eller bostad under viss tid, högst ett år åt gången,
2. utbildning eller arbetsanställning,
3. läkarvård, nykterhetsvård eller annan vård eller behandling i eller utom sjukhus eller annan dylik inrättning.

Annan föreskrift må ock meddelas för viss tid eller tills vidare, dock högst ett år åt gången, om särskilda skäl talar härför.

*Kungl. Maj:ts förslag**Utskottets förslag*

Har den frigivne förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, må meddelas föreskrifter rörande tid och sätt för skadeståndsskyldighetens fullgörande i den mån sådana föreskrifter ej med hänsyn till den frigivnes ekonomiska situation och övriga omständigheter kan antagas motverka hans anpassning i samhället.

